

ESKIL BLOCK:

# Nationalism – mänsklig rättighet eller krigshot?

*Varifrån kommer den folkliga frihetslängtan som nu breder ut sig i de totalitära staterna?*

*Den av vänstern omhuldade teorin går ut på att nationalismen "är årsbarn med borgerlig medelklass", men Eskil Block konstaterar att den är uråldrig.*

Lasse Holmqvist och Siewert Öholm frågade i somras i TV vad det betyder att vara svensk. Självtalade de om knätofs, surströmming och att vi inte mer är nationalister – invandrare pekade däremot på "typiskt svenska" värderingar och attityder. DN och Expressen har fört kampanj mot den nationella återfödelsen i Östeuropa och framtida uppstyckning av SIDA:s biståndsländer, fast vi vet att små nationer ofta varit frihetens vägrödjare. Ivrigast var Harry Schein, Carl Tham, Erik Ringmar, nu senast Gunnar Adler-Karlsson.

Den av vänstern omhuldade teorin går ut på att nationalismen "är årsbarn med borgerlig medelklass" och mångnationella världens som antikens romare eller "smältdegeln" i USA vid seklets början sägs ha varit öppnare för svagare grupper än Europas småstater mellan världskriegen. På tal om kulturens frihet är det värt att påpeka att repliker mot sådant aldrig tas in. De som för en tid sen var emot varje form av EG-samarbete angriper nu varje ifrågasättande, de som såg östern röd vägrar smärre folkgrupper rätten att bryta sig ur efterkoloniala världens, de som slår vakt om ruinerna av den gamla Sovjetunionen låter varken muslimer eller latinamerikaner bilda allianser, utifrån sin traditionella kulturella gemenskap.

En bättre ursäkt är krigsrädsla. USA vann genom sitt inbördeskrig den farliga tesen att allt våld är legitimt som hindrar unionens upplösning. Dagens starkaste hot är kravet att likställa spanska med engelska i förvaltning, domstolar och skolor. I Västeuropa fruktar briter, fransmän och spanjorer språkliga mindretal, som kelter och basker. På Balkan är det blodigare än på länge, ändå är Oscar

*Tekn lic Eskil Block är framtidsforskare vid FOA:*

II:s eftergifter mot normmännen vid deras frigörelse den bästa politiken och förtryckarna bär alltid det tyngsta ansvaret.

### Folklig frihetslängtan

Varifrån kommer den folkliga frihetslängtan som nu breder ut sig i de totalitära staterna? Nationalismen är äldre än 1900-talets blodiga första hälft i Europa, åtminstone om man övertager den definition av nationalism Gunnar Adler-Karlsson lånade från Thukydides, som stred för sammanhållning mellan grekiska småstater som delade "häromst, språk, seder och gudar". Philip av Makedonien enade ju Grekland fast sonen Alexander siktade högre än så. Davidsriket i Israel, armeniers och georgiers stater, Mindre Asiens länder och romarnas italiska union byggde på samma gemenskap. När germanerna satte sig till motvärn mot romarna i Teutoburgerskogen, grekerna mot perserna, spanjorer och ryssar mot sina muslimska förtryckare eller Jeanne d'Arc mot engelsmännen byggde de på sin kulturellt-språkliga gemenskap. Gav reaktionen mot Napoleon i Mellaneuropa medelklassen ett genombrott i ekonomi, politik och litteratur var tidtabellen inte densamma; nationalismens princip är mycket äldre. I holländarnas resning mot spanjorerna och vår svenska mot Danmark förmäldes en mer demokratisk samhällsuppfattning med Calvins och Luthers åsikt att vart folk har rätt att höra mässan på sitt eget språk. Schweizarnas resning mot Habsburg vilade däremot knappast på något särskilt alpspråk; där var sed och rättighet viktigare. Av historien framgår alltså att internationalismen alltid varit ett överklassfeno-

men medan nationer är medelklassers naturliga klangbotten. En fattig bryr sig inte om någonting så trång är hans horisont. Också medelklassen har internationalister, t ex hantverksgesäller som skulle resa ut innan de fick bli mästare, sjöfolk m fl. Rika högutbildade har annars störst språkkunskaper medan egentlig medelklass talar sitt eget språk också i politiken, och först av alla skapar nationell litteratur. Feodaladeln ägde gods i olika länder och gifte in sig över språk- och kulturgränser. Dess fastare rotades bergsmän och bönder i sin bygd; de värnade språk och sed mot internationella "klippare". Mot den bakgrunden fick Europa nya nationer då medelklassen efter Napoleonkrigen emanciperades. Andra var mycket äldre. Östeuropas frigörelse dröjde eftersom revolutionen krossade dess medelklass medan den afrikanska hejdades av att kolonialister gynnade deras hövdingar.

Under 1800-talet blev den europeiska medelklassen talrikare och mer organiserad utanför traditionellt protestantiska länder. Franska revolutionen utlovade ju ett "rättfärdighetens rike" av sekulariserad modell styrt ovanifrån, men de länder som föröddes av Napoleon föredrog sina egna språk och lagar och sökte i antika skrifter efter modiga folk som valde sin egen framtid. Som Carl Tham sagt lärer de sig med klerikal konservatism i sitt värn om traditionell familjestruktur.

Att fundamentalister gör likadant i dag kan demokrater inte möta med våld. När en grupp som hållits utanför får yttra sig tar det tid innan den hunnit ikapp i alla frågor vänstern drivit hos oss. Att sådant är ett uselt argument mot en utvidgad rösträtt medgav själve Hjalmar Sö-



derberg i öppet meningsutbyte med sig själv — på tal om fler kvinnor i politiken fast de i många frågor hade ålderdomligare åsikter än han själv.

Erkänner vi att nya stater själva får välja sina mål kan vi inte fördenskull tilllåta att de bryter mot de mänskliga rättigheterna i sina egna länder eller bygger upp förstörelsemedel som Saddam Hussein i Irak. Cyrus, Alexander och Caesars nya folk var också mer aggressiva än egypterna, och mongolerna än han-folket i Kina. Judarnas lag var på vissa punkter strängare, hettiter hade järnet till sitt förfogande. Protestantisk administration var effektivare än katolikernas — de breddade ju sin rekrytering bortom de gamla adelssläkterna — och vissa stater i Östeuropa liksom fria folk i Afrika skulle kunna konkurrera ut oss i vissa industribranscher.

Sådant får vi finna oss i, om vi erkänner den fria konkurrensen. Befintlig organisation i gamla stater är lika svår att ändra på som gamla företag. De nya framstår därför som science-fictionbetonade hot. Det hotade rent konkret en tidigare maktbalans när tyskar och italienare på artonhundratalet, spanjorer tre eller holländare två århundraden tidigare, tog sin sak i egna händer. Om latinamerikaner och araber gör så i dagens läge kan deras grannar höja sin hotnivå. Ändå är det orimligt att hindra nyetablering! Hotnivån återgår i förhandling mellan nya och gamla stormakter.

### **Föreningsfrihet och kulturella manifestationer**

Är nu nationalismen något uråldrigt som vanligtvis bärs upp av medelklassen mäs-

te man ändå medge att vissa grupper strävar efter självstyre fast de inte fyller alla kriterier. De kanske inte har samma språk fast de har liknande seder eller tvärtom; eller de är en minoritet, spridd över större områden. De gruppernas existens försvårar förhandlingar, inte genom att bomberna blir större utan med fler och trasligare stubintrådar. Å andra sidan kräver inte alla full suveränitet, de kan nöja sig med föreningsfrihet och kulturella manifestationer. Modern religionsfrihet borde kunna godtas att det i samma kvarter finns synagogor, moskéer, kyrkor av olika slag.

Varje ny stat som tillkommer måste tillförsäkra sina minoriteter föreningsfrihet, som ukrainare och litauer i dag. Att envar får dyrka sin Gud på sin fason betyder dock inte att seder och bruk i den mindre gruppen måste godtas om de strider mot landets lagar eller de regler sittande regering önskar främja. I Sverige talas redan om politiska flyktingar som engagerat sig i våldsutövning, smuggling från länder där droger inte bedöms lika hårt, kulturer med en annan syn på jämlikheten mellan könen eller diskriminering mot beteendeavvikare av olika slag. Bör främmande trossamfund tvingas ta kvinnor eller homosexuella till religiösa funktionärer? Aga inom en familj och inom mäktenskapliga våldtäkter strider mot svensk lag men inte mot andra folks rättsmedvetande.

Hemspråksundervisningen ifrågasätts, i varje fall för isolerade familjer med mycket exotiska språk. Resultatet kan bli en samlad bosättning och hårt politiskt agerande från de grupper vi ser som avvikande. I framtiden kan ghetton bildas i Sverige och avvikare kan försöka och

lyckas att ta över hela kommuner och landsting. Frågor om härkomst och utseende spelar allt mindre roll, utom kanske vid påtänkta äktenskap, och diskriminering på sådan grund kan förbjudas i alla möjliga stater. Språk, sed och uppehålls-ort bör var och en fritt få välja. Ändå kan de som länge bott i ett visst land — eller grundat nya på religiös grund och vid kolonial frigörelse — sätta sig till motvärn om främmande tankeskolor vill dominera deras områden.

De nya etniska konflikterna bygger sällan på rasism av nazityp. Frågan gäller hur mänskliga rättigheter bör tolkas internationellt. Helst borde människor i alla länder ha rätt att organisera sig så länge de inte skadar andra. Värre blir det då kraven på självförverkligande — i grupper såväl som individer — krockar med etablerade intressen. Generellt kan man knappast ta ställning för någondera, sakläget bör prövas från fall till fall.

### Vilka kvaliteter har svenskarna

Har vi svenskar något som förtjänar att föras vidare? Jag känner två sätt för att klarlägga den frågan. Det ena utgår från breda utfrågningar av vanligt folk, i största hast utan förberedelser. Annars får man gå till "privilegerade vittnen" och konstnärliga, litterära eller vetenskapliga texter med större djup — ytterst till personer som i sitt arbete träffar många andra och resonerar med dem ingående: politiker, lärare, läkare, advokater, präster, fackföreningsmän osv. För flera år sen besökte jag Interpol för att intervjua poliser om organiserad brottslighet. De svarade på mina frågor att skandinaver i motsats till andra folkslag

sällan efterlyses för "psykologiska brott" som koppleri (fransmän), utpressning (italienare), komplicerade bedrägeribrott (engelsmän) eller sol-och-vår (österrikare), ej heller för de våldsbrott som människor med stor krigserfarenhet brukar begå. De svenskar som utmärkt sig på brottets bana har i stället teknisk bakgrund; så lånar man in svenska sprängare för stora bankrån på Rivieran.

En annan skillnad i attityder har med naturen att göra: nordeuropéer sätter värde på att vistas i naturen utan sällskap och reagerar hårt på grymhet mot djur. När Utbildningsradions experter tar upp hur attityder till arbete, disciplin, tidhållning, kärnfamilj m m indoktrinerats genom skola, kyrka och massmedia i protestantiska länder nämner de hur andra länder föredrar deltagande i en större släkt- och vänkrets, eftersom sådant ger trygghet i deras värld.

En känd sak är att judar och presbyterianska skottar, oavsett var de vistas, sätter pris på utbildning och per miljon har fått fler nobelpris än någon annan grupp, med svarta och zigenare i botten. Attityden till staten växlar: engelsmän ansågs revolutionära på 1600-talet, fransmän på 1700-talet, syd- och östeuropéer på 1800-talet, eller många utomeuropeiska befolkningar i dag. Ett sätt att avmytologisera nationsbegreppet vore att studera hur uppfostran och utbildning fungerar i olika samhällen, vilka attityder media överför. Men att helt tuga ned detta problem duger inte längre, allra minst om vi vill att många nationer skall samsas i en stat.